УДК 351.85:378.4(477)

https://doi.org/10.68134/ah.2026-11-20.013

Вовк Софія Олександрівна
студент, Донбаська державна машинобудівна академія

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЛОКАЦІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОГАЛИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Анотація. У тезах досліджено проблемні аспекти нормативно-правового забезпечення релокації закладів вищої освіти України в умовах дії правового режиму воєнного стану. Метою роботи є виявлення системних прогалин і колізій у чинному освітньому та бюджетному законодавстві, що опосередковує переміщення університетів, а також обґрунтування пропозицій щодо його вдосконалення. Використано формально-юридичний метод для аналізу Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про правовий режим воєнного стану», постанови Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 № 1146 (із змінами 2024–2025 рр.) та наказів Міністерства освіти і науки України, а також системно-структурний аналіз і метод правового моделювання. Отримані результати свідчать, що регулювання релокації здійснюється фрагментарно через індивідуальні розпорядчі акти, а точкові коефіцієнти у формульному фінансуванні не компенсують у повному обсязі витрати на утримання пошкоджених майнових комплексів у прифронтових регіонах. Практичне значення полягає в обґрунтуванні доповнень до Закону України «Про вищу освіту» та розробленні структури урядового Типового порядку релокації й державної підтримки переміщених університетів.

Ключові слова: державна освітня політика, релокація закладів вищої освіти, воєнний стан, нормативно-правове забезпечення, правові прогалини, публічне управління.

Abstract. The theses examine the problematic aspects of the regulatory and legal framework for the relocation of higher education institutions in Ukraine under the legal regime of martial law. The purpose of the study is to identify systemic gaps and collisions in current educational and budgetary legislation governing university displacement, as well as to substantiate proposals for its improvement. The formal-legal method was applied to analyze the Laws of Ukraine "On Higher Education", "On Education", "On the Legal Regime of Martial Law", Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1146 dated December 24, 2019 (as amended in 2024–2025), and orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine, alongside systemic-structural analysis and the method of legal modeling. The obtained results indicate that relocation is regulated fragmentarily through individual administrative acts, while targeted coefficients in formula-based funding do not fully compensate for the costs of maintaining damaged property complexes in frontline regions. The practical significance lies in substantiating amendments to the Law of Ukraine "On Higher Education" and developing the structure of a governmental Standard Procedure for the relocation and state support of displaced universities.

Keywords: state educational policy, relocation of higher education institutions, martial law, regulatory and legal framework, legal gaps, public administration.

Вступ

Повномасштабна збройна агресія проти України зумовила безпрецедентні виклики для національної системи вищої освіти, спричинивши вимушене переміщення закладів освіти із територій бойових дій та тимчасово окупованих територій у безпечніші регіони держави. Збереження їхнього кадрового, наукового та освітнього потенціалу залишається одним із головних завдань державної політики як під час війни, так і на етапі повоєнної відбудови країни. Проте управлінська практика свідчить, що релокація університетів відбувалася за відсутності цілісного законодавчого регулювання, що досі ускладнює їхню повноцінну роботу та розвиток.

Мета і завдання

Мета і завдання дослідження полягає у виявленні системних прогалин і колізій у чинному законодавстві України, що регулює релокацію закладів освіти в умовах воєнного стану, та обґрунтуванні пропозицій щодо формування цілісного нормативно-правового механізму їх державної підтримки.

Методи

У процесі підготовки тез використано формально-юридичний метод для аналізу змісту чинних нормативно-правових актів у сфері вищої освіти та воєнного стану, системно-структурний аналіз - для встановлення взаємозв’язку між правовим регулюванням та ефективністю публічного управління релокованими ЗВО та метод правового моделювання - для формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

Результати та обговорення

Результати дослідження. Комплексний аналіз нормативно-правової бази України свідчить про відсутність спеціального законодавчого акта або комплексної постанови Кабінету Міністрів України, які б системно регламентували правовий статус релокованих закладів освіти, порядок їх переміщення, ресурсного забезпечення та подальшого функціонування.

По-перше, на законодавчому рівні відсутня юридична дефініція поняття «релокація закладу освіти» або «тимчасово переміщений заклад освіти». Закон України «Про вищу освіту» [1] визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування системи вищої освіти, однак містить лише фрагментарні перехідні положення, ухвалені у зв’язку з агресією рф, які не формують цілісного інституційно-правового режиму діяльності переміщених університетів. Аналогічно, Закон України «Про освіту» (зокрема ст. 57-1, що гарантує права учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану) [2] та Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [3] закріплюють загальні засади функціонування державних установ в особливий період, проте не визначають специфічних адміністративних процедур зміни місцезнаходження закладів вищої освіти.

Правове регулювання релокації у 2014 році та починаючи з 2022 року здійснювалося переважно шляхом видання індивідуальних розпорядчих актів - наказів Міністерства освіти і науки України про тимчасове переміщення конкретних закладів освіти до моменту завершення воєнного стану. Такий точковий підхід породив низку правових колізій.

Відсутній уніфікований порядок, саме в межах тимчасового переміщення, передачі в безоплатне користування державного чи комунального нерухомого майна приймаючих установ для розміщення адміністративних, навчальних та лабораторних підрозділів релокованого закладу освіти. При цьому переміщений заклад зобов'язаний одночасно нести витрати на утримання та охорону пошкодженого або законсервованого майнового комплексу за основним місцем реєстрації, а також сплачувати комунальні й експлуатаційні платежі за місцем тимчасового розташування.

Чинна формула розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 № 1146 [4], передбачає фінансування оренди приміщень, незастосування понижувального коефіцієнта масштабу діяльності та підвищений показник регіональної підтримки для тимчасово переміщених закладів вищої освіти (1,1 із додатковою надбавкою 0,03 за утримання майна за юридичною адресою), зазначені точкові коригування мають усереднений характер. Вони не компенсують у повному обсязі витрати на утримання й охорону пошкоджених майнових комплексів у прифронтових регіонах, втрату надходжень спеціального фонду через знищення лабораторної бази та тривале призупинення формульного фінансування у 2022–2023 роках.

Правової невизначеності набуває питання дистанційної роботи науково-педагогічних працівників, які набули статусу внутрішньо переміщених осіб або вимушено перебувають за

межами України, незважаючи на спроби точкового регулювання окремих аспектів праці у воєнний час [5].

Подолання зазначеного правового вакууму потребує переходу від ситуативного адміністративного реагування до інституціоналізованої державної політики. Першочерговим кроком має стати доповнення Закону України «Про вищу освіту» [1] окремою нормою, що закріплює правовий статус релокованого закладу вищої освіти, гарантії збереження його автономії, майнових прав та особливий режим державної підтримки. На підзаконному рівні доцільно розробити та затвердити постановою Кабінету Міністрів України Типовий порядок релокації, функціонування та державної підтримки закладів вищої освіти в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, який регламентуватиме спрощений механізм міжвідомчої передачі навчально-лабораторних площ, порядок утримання або консервації наявного майна, запровадження спеціального коригувального коефіцієнта бюджетного фінансування та державних програм забезпечення службовим житлом релокованих науково-педагогічних кадрів.

Висновки

Відсутність системного законодавчого врегулювання процесу релокації закладів вищої освіти в Україні створює суттєві правові, майнові та фінансові перешкоди для їх стабільного функціонування в умовах воєнного стану. Реалізація запропонованих змін шляхом законодавчого закріплення статусу релокованого ЗВО та ухвалення єдиного урядового порядку їх переміщення і ресурсної підтримки дозволить уніфікувати управлінські рішення, захистити майнові й трудові права учасників освітнього процесу та зберегти стратегічний освітньо-науковий потенціал для повоєнної відбудови держави.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 18.11.2026)
2. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/stru (дата звернення: 18.11.2026)
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 18.11.2026)
4. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 груд. 2019 р. № 1146. Офіційний вісник України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 18.11.2026)
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2136-IX. Офіційний вісник України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20/conv#Text (дата звернення: 18.11.2026)